ADAM KAY
DOKTER AF

De arts die zijn stethoscoop aan de wilgen hing

Vertaald door Dennis Keesmaat

2023 Prometheus Amsterdam

Disclaimer

Collega's en vrienden zijn in dit boek anoniem gemaakt door hun namen te vervangen met leden van het Marvel Cinematic Universe, een organisatie waarvan ik vrij zeker weet dat ze geen advocaten heeft. Mijn familie anoniem maken zou moeilijker zijn geweest, dus die moeite heb ik niet genomen.

FLASHBACK

Formaldehyde

Je weet wel hoe het is als je in een lijk snijdt. Nee, natuurlijk weet je dat niet. Het is iets pervers en gruwelijks dat alleen lijkschouwers en criminelen zouden moeten ervaren. Of je moet natuurlijk een van de negenduizend achttienjarigen zijn die elk jaar geneeskunde gaan studeren. Voor hen is het gewoon wat je elke vrijdagochtend doet.

'Draag je slechtste shirt en broek,' adviseerde een vriendelijke tweedejaars voor onze eerste dissectie.* 'En ondergoed. Trek elke week hetzelfde aan en verbrand het aan het eind van het jaar.' Ik dacht dat dit was omdat ze besproeid zouden worden met schedelwater of bevlekt door longfragmenten, maar het was ongeveer 2 procent minder walgelijk – het was de stank.

De geur van de snijzaal dringt diep door in elke vezel katoen of polyester en gaat nooit meer weg. Telkens als je binnen honderd meter van de plek komt, word je er opnieuw door getroffen: een geur die ik sindsdien nooit meer heb ervaren en die je waarschijnlijk niet snel zal tegenkomen bij de parfumeurs van Jo Malone. Het is een vreemde mengeling van oud vlees en je bij de keel grijpende, je neus schurende en je ogen dodende industriële azijn.

* 'Een sectie', zoals onze anatomiedocent ons op dag één leerde: 'Sectie met ct, niet met een x.'

Tweehonderd van ons paradeerden naar binnen en deden allemaal alsof wat we gingen doen volkomen normaal was. Nervositeit werd overgecompenseerd door koppigheid en ruwheid. Ik riep gedrag op dat ik had opgedaan bij honderden wedstrijden van West Ham: doe gewoon alsof je een van hen bent. Maar in dit geval deed iedereen alsof.*

'Zoek een kadaver!' brulde onze docent, alsof hij de leiding had over de bingoavond op een cruiseschip.† We schaarden ons allemaal rond een van de tientallen lijkzakken.

'Vind je het erg als ik erbij kom?' stotterde ik tegen mijn kadavergenoten, alsof ik een team van vier samenstelde voor bridge in plaats van me klaar te maken om iemands grootvader als een kerstkalkoen in stukken te snijden. We weigerden onze natuurlijke angst te erkennen en probeerden elkaar te overtreffen met hoe goed en comfortabel we ons allemaal voelden. Maar ondanks onze geforceerde nonchalance was dit allemaal merkbaar vreemd en verontrustend. Het engste wat de meesten van ons tot dat moment in hun leven ooit hadden gedaan was rommelen met een ouijabord of competitief masturberen op een koekje.‡ En hier stonden we dan, op het punt een mens in stukken te snijden.

Deze plotselinge verantwoordelijkheid, een duik zonder parachute in de volwassen wereld, was een hele verandering voor een tiener met amper de baard in zijn keel en ballen die amper waren ingedaald – zoals per ongeluk de auto in zijn achteruit zetten als je 110 rijdt op de snelweg.

Tijd om de zak open te ritsen.

* 'Wat?! Ben jij voetbalfan?! Dat is de meest explosieve openbaring in het hele boek!' zei mijn vriend Justin.

† 'We hebben een drie, septische knie.'

‡ Net als bij het onderdompelen in een kop thee heb ik gemerkt dat Rich Tea het langst duurt om uit elkaar te vallen.

Als eerste het gezicht: wasachtig, geelachtig, bijna, maar niet helemaal, onmenselijk. Onmiddellijk zei een rugbyspeler, Thor genaamd, dat hij op de oma van Bruce Willis leek en de rest van ons lachte, wanhopig op zoek naar een emotionele bevrijding. Toen kwam de borst, ongewoon behaard. 'We hebben een Wookiee!' fluisterde een andere eerstejaars. Weer lachten we, voordat we ons hardop afvroegen of borsthaar na de dood doorgroeit.* Daarna volgde de buik, gerimpeld alsof zijn organen vacuümverpakt waren. Toen de rits verder naar beneden ging en de pvc werd teruggetrokken, hapten we allemaal naar adem. Deze man had een reusachtige penis.

Een deel van me vond dat het mijn beurt was om een luchtige opmerking te maken, om te laten zien hoe weinig deze interactieve horrorervaring me deed. Ik kon het niet – nog niet, in ieder geval. Maar ik maakte ook geen bezwaar tegen de grapjes; medeleven of respect tonen zou betekenen dat ik mezelf het object van spot maakte. In de eerste week leerden we onze meest menselijke gevoelens op te vouwen en in te pakken.

Er is echt geen reden om in je eerste jaar een mens in stukken te hakken, of überhaupt. Er zijn betere alternatieven: modellen, 3D-visualisaties, zelfs prosecties, waarbij je een enkele autopsie te zien krijgt van een expert in plaats van zelf als Teen Zorro naar binnen te stormen.

Maar in plaats daarvan werden we, met een kater van de eerstejaarsweek die nog achter onze ogen pulseerde, in het diepe gegooid met een scalpel en een vrijbrief voor duistere humor. En laten we niet vergeten dat we tieners waren, en het was uit-

* Dat doet het niet. Noch je vingernagels of teennagels. De dood houdt in dat elke cel van je lichaam zich definitief afmeldt. Wat dat betreft is het vrij definitief. Wat mensen waarschijnlijk hebben opgemerkt is dat de huid rond de nagels en het haar opdroogt, terugwijkt en zich terugtrekt, waardoor het lijkt alsof je een postmortale mani-pedi nodig hebt.

gesloten dat er over een lul van die omvang geen opmerkingen gemaakt zouden worden.

'Groeit díe ook door na de dood?' snoof een van mijn collega's.* Een andere student tikte ertegen en doopte de dode kerel Thundersword.† De belachelijke mannelijke obsessie met de omvang van pikken neemt substantieel toe als je een lijk ziet. Natuurlijk, in werkelijkheid zou de royale penis van deze heer niet interessanter of relevanter moeten zijn dan het lijk twee tafels verderop met grote voeten of lange duimen. Hoe dan ook, genitaliën waren niet aan de orde van de dag – onze anatomiedocent kondigde aan dat we ons gingen richten op de longen. Zijn instructies waren heel eenvoudig: neem een lijk; trek een mooie rechte lijn langs het hele borstbeen, en maak er dan met een paar sneden onder de ribben een omgekeerde T-vorm van. Het zal niet bloeden, herinnerde hij ons eraan – onze patiënten zijn dood, hun harten pompen allang niet meer.

Hoewel dit voor ons allemaal een nieuwe ervaring was, voelde ik me als levenslange vegetariër bijzonder slecht voorbereid. Alle anderen aan tafel hadden hun hele leven voor dit moment geoefend door in biefstukken en kipfilets te snijden. Het dichtst dat ik in de buurt kwam was een mooie strakke mozzarella. Ik pakte een scalpel, niet alleen om mijn ongeschiktheid voor de geneeskunde te bewijzen, maar hopelijk ook om een soort instinctieve vaardigheid met een mes te tonen. Terwijl ik daar stond, met de punt van het scalpel millimeters verwijderd van de huid, leerde ik evenveel over mijn eigen fysiologie als over de anatomie van deze man. Mijn sympathisch zenuwstelsel ging in overdrive: de versnelling van mijn hartslag, de prikkelende afscheiding van zweetklieren en een trilling in mijn spieren die

* Nu een specialist in ademhalingsgeneeskunde.

† Nu een radioloog.

duidelijk te zien was in het wiebelen van het mes. Dan was er de plotselinge en totaal onverwachte golf van honger die toevallig een ongelukkige bijwerking is van het inademen van formaldehyde.

Toen het scalpel eindelijk contact maakte, gleed het door de huid alsof het inpakpapier was. Dat lijkt me logisch – je ziet nooit chirurgen in ziekenhuisdrama's huid wegzagen alsof ze houtwerk doen. Ik trok het scalpel langs het borstbeen en hield de lijn zo recht mogelijk, wat moeilijk was met mijn hand die nog trilde als een blad in een windtunnel. Zoals beloofd was er geen bloed. Hierdoor leek het onderwerp nog minder een echt mens, en ik moet zeggen dat dat voelde als een voordeel: het gaf me meer houvast en maakte het makkelijk hem te fileren. Ik bereikte de onderkant van het borstbeen en ging ferm naar links onder de ribben. Het voelde makkelijker – ik kon net zo goed door klei snijden of... Jezus! Plotseling begon hij te bloeden. Heftig. Overal. De kerel leefde!

Iedereen snakte naar adem. Thor schreeuwde. Ik verwachtte half dat de patiënt als het monster van Frankenstein recht op de brancard zou gaan zitten en excuses zou eisen voor onze respectloze opmerkingen over zijn lul, toen ik merkte dat hij in werkelijkheid helemaal niet bloedde. Ik wel. Ik had per ongeluk in mijn eigen duim gesneden. Schaapachtig gaf ik het scalpel aan de student links van me en stopte instinctief mijn bloedende duim in mijn mond als het kind dat ik me voelde en natuurlijk nog was. En zo kan ik bevestigen dat de geur van formaldehyde misschien wel eetlust opwekt, maar de smaak ervan absoluut niet.

1

Ik sliep niet goed.

Als arts had ik altijd goed geslapen. Ik sliep niet véél en ik sliep op vreemde plekken – gebogen over het stuur van mijn auto, opgekruld naast een archiefkast, leunend tegen de muur van een magazijn, als een paard – maar ik sliep goed. Ik denk dat mijn hersens wisten dat mogelijkheden om een dutje te doen zeldzaam waren, dus ze waren altijd in staat in een oogwenk de uitschakelknop in te drukken, totdat ze werden gewekt door de volgende piep of zoemer.

Sinds ik een paar maanden eerder de geneeskunde had verlaten werd ik regelmatig om drie uur 's nachts wakker van precies dezelfde nachtmerrie. Staande in de operatiekamer van de kraamafdeling. Mijn ogen die beslaan als ik besef dat de baby die ik probeerde te redden dood is, zijn kleine handjes stil en perfect. Proberen en er niet in slagen om de hechtingen aan te brengen die het doodbloeden van deze vrouw kunnen stoppen. Hetzelfde brein dat zich de inloggegevens voor mijn internetbankieren niet herinnert reconstrueert en voert de meest schrijnende dag van mijn leven in microscopisch detail met plezier opnieuw op. Het moment dat de anesthesist de ongepast vrolijke radiozender uitzet. Het bloed dat stolt in mijn schoenen. Mijn stem

voelen kraken als ik de operatiezuster vraag om hechting na hechting na hechting na watten na watten na watten. Het moment waarop mijn consultant de baarmoeder van de patiënt verwijdert en van deze met bloed doordrenkte nachtmerrie haar enige ervaring van een bevalling maakt. Het moment dat ik de arts van de afdeling intensive care vraag of ze het gaat redden en hij me niet antwoordt.

En dan schrik ik wakker, bedekt met een koud laagje zweet, mijn hart bonkend door elke natte porie. De kater duurde uren. In mijn ergste momenten was ik bang om te gaan slapen om wat ik wist dat er zou gebeuren.

Wakker worden in emotionele pijn, bedekt met een emulsie van tranen en zweet is niet bepaald aantrekkelijk voor een nieuwe partner, en J en ik zaten nog in de fase van 'heel erg proberen indruk te maken'.* Ik kon hem natuurlijk niet vertellen wat ik doormaakte, voor het geval hij zich zou realiseren dat hij een gebrekkig model op zich had genomen. Het was gemakkelijk genoeg om te doen alsof alles in orde was omdat onze relatie op afstand plaatsvond. Ik woonde bij mijn ouders – de droom van elke dertigjarige, maar de enige optie tussen de catastrofe van mijn breuk met H en sparen voor de borgsom van een huurflat. J woonde in Glasgow; we hadden elkaar ontmoet op internet in een tijd waarin het minder gênant was om te zeggen dat je je partner had gevonden in de gevangenis of in een soakliniek, en sloten de deal toen ik een paar maanden later de Megabus trotseerde. Om de een of andere reden wilde hij zijn veelbelovende baan als tv-producent niet opgeven en

* Ik scheer bijvoorbeeld sinds kort mijn ballen. Het maakt niet uit hoeveel jaar je je chirurgische vaardigheden hebt aangescherpt, dat is altijd een nerveuze operatie.

zeshonderdvijftig kilometer naar het zuiden verhuizen om te gaan samenwonen met een rondtrekkende ex-arts die hij drie keer had ontmoet. Maar de afstand betekende dat het vrij gemakkelijk was om te doen alsof ik in orde, gezond en normaal was – bovendien had ik het grootste deel van mijn leven op de een of andere manier gedaan alsof.

Een stuk minder makkelijk was het om overdag productief te zijn als je 's nachts maar drie uur had geslapen. En ik moest productief zijn: ik ging van een veilige maar onderbetaalde carrière als arts naar een onveilige en onbetaalde carrière als schrijver-komiek. Ik probeerde wanhopig af te dwingen dat komedie zou werken. Het was iets wat ik in de loop der jaren af en toe had gedaan, als hobby en om te ontsnappen aan de werkdruk van de kraamafdeling, en ik had er zo'n beetje al mijn hoop op gevestigd. Het feit dat de inzet zo verfrissend laag was – als een grap een stille dood sterft is er geen formeel onderzoek – trok me misschien nog wel het meest aan. Maar als je dokter bent, komt het werk naar je toe: het klopt op de deur van een kliniek of wordt gillend een kraamafdeling op geduwd. Bij schrijfopdrachten gebeurt dat niet – die moet je binnenhalen, wat lastig is als je leeft op een dieet van cafeïnetabletten en PTSS. Maar ik moest wel, want anders... Nou ja, ik wist niet wat er anders gebeurde. Dit was mijn beste poging tot een plan B en er was geen plan C. Er was altijd de optie om terug te keren naar plan A, zoals zo veel artsen die vóór mij gestopt waren. Maar de gedachte aan een terugkeer naar de geneeskunde voelde als een terugkeer naar een gewelddadige relatie.

Er ging geen maaltijd voorbij zonder een subtiele toespeling van mijn ouders dat ik weer arts moest worden, meestal iets in de trant van: 'Waarom word je niet weer arts?' of: 'Je bent niet eens zo grappig, Adam.' Ik wist niet

zeker of dit was omdat ze bezorgd waren over me, bezorgd over wat mensen over me zouden denken of bezorgd over wat mensen over hen zouden denken. Ik bedacht dat als ze me met rust hadden gelaten, ik misschien een baan gevonden zou hebben die ik wel aankon. Maar dat was nooit een optie – dokter worden was voorbestemd: net als Jezus, een jongen die onder druk werd gezet het vak van zijn vader (wonderen) in te gaan.

Geneeskunde werd vereerd in mijn huishouden. Het was het familievak – mijn vader was al veertig jaar een milde huisarts, met een enthousiasme voor het vak dat zich niet uitbreidde tot enig ander aspect van zijn leven, en hij kon zich niet voorstellen waarom je, als je de cijfers ervoor had, niet óók dokter zou willen worden. Er was een element van licht snobisme – 'Mijn zoon de dokter' kon worden genoemd bij de leeskring, theaterkring en lunchkring.* Waarom zou je überhaupt een kind nemen als je niet kunt opscheppen over hun succes? Bovendien duurt het meer dan één generatie om immigrantenwaarden aan het wankelen te brengen – ons Poolse DNA vereiste niet alleen dat we werkten, het moesten de moeilijkste, zwaarste banen zijn, waarbij we zo snel mogelijk zo ver mogelijk hogerop kwamen om het land te laten zien dat we onze plek hadden verdiend. 'Lichtvoetige schrijver van grappen' was geen optie op de formulieren die mijn overgrootouders ondertekenden toen ze van de boot stapten, op de vlucht voor nazivervolging.

Maar carrièrepraat was enigszins te verkiezen boven het andere beschikbare gespreksonderwerp – dat ik mijn huwelijk met een vrouw (en nog wel een heel aardige vrouw)

* Wat de fuck dat ook mag zijn.

had opgeblazen en nu een relatie had met een vent (en nog wel een Schotse vent). Alles in mijn leven dat me stabiliteit en een recht om op te scheppen had gegeven – 'Mijn zoon de heterodokter die de hele nacht rustig doorslaapt' – was uitgewist. Misschien waren hun stootjes onder de gordel ('Waarom stop je dat niet in een van je sketches?') hun copingmechanisme, ook al hielpen ze me niet echt copen.

Toen ik een paar weken bij ze woonde kondigde mijn vader aan dat hij een verrassing voor me had. Hij kondigde het zakelijk aan, waardoor ik aannam dat het geen eclair met chocolade of een labradoedel zou zijn. Hij leidde me naar de zolder, waar de hele ruimte gevuld was met honderden en nog eens honderden kartonnen dozen. Hij gebaarde naar een paar kammen van de berg. 'Die zijn van jou.'

Mijn vader bleek in de afgelopen drie decennia, geheel buiten mijn medeweten, elk stuk papier en elk voorwerp en artefact verzameld te hebben dat ook maar enig verband hield met zijn gezin. De verzamelde bric-à-brac van vier ongefilterde mensenlevens – elk schoolschrift, elke vreselijke kindertekening, elke verjaardags- of kerstkaart, elk stukje bladmuziek van de saxofoon, elk medisch leerboek, elke armzalige creatie in klei of macaroni – allemaal zorgvuldig verpakt, gelabeld en verstopt op zolder.

Het was bijzonder ontroerend en verrassend dat een stille man die bij mijn weten nooit enige mate van emotie had getoond* in het geheim elk aspect van mijn bestaan catalogiseerde. Wel moet gezegd worden dat hij niet de meest kieskeurige curator was. Zelfs als ik was opgegroeid tot Shakespeare of Dolly Parton, zou geen enkel museum-

* Vergeet de kip en het ei – dooft dokter zijn je emotie of zijn emotielozen voorbestemd voor het beroep?

archief ter wereld geïnteresseerd zijn geweest in mijn toegangskaart voor het Derwent Pencil Museum.*

'Ben je aan het downsizen?' vroeg ik.

'Nee,' antwoordde hij. 'Ik ruim alleen wat van deze rotzooi op.' Zijn toon was lichtelijk geïrriteerd, alsof deze ongevraagde en op het randje van gestoorde verzameling memorabilia op de een of andere manier mijn verantwoordelijkheid was, als een kleuter die ik bij hem thuis had afgezet en niet had opgehaald.

Ik heb me een hele week door deze sloppenwijk van kartonnen dozen geworsteld. 'Het is goed dat je je bezighoudt terwijl je beslist wat je met je leven gaat doen,' zei mijn moeder, waarbij ze op de een of andere manier vergat hoe vaak ik precies had uitgelegd wat ik met mijn leven ging doen.

Verschillende dozen waren overblijfselen van mijn tijd op de medische faculteit. Naast bossen van lang vergeten collegeaantekeningen en metrische tonnen aan studieboeken waren er ook een paar interessantere relikwieën.

Mijn halflange witte jas! Als medische studenten moesten we korte versies van de klassieke witte jas dragen, zodat hoofdartsen ons konden herkennen en gemakkelijker vernederen.

Mijn eerste stethoscoop! Ik probeerde hem uit en luisterde naar mijn hart – het linkeroor werkte niet. Misschien had het dat nooit gedaan; ik zou het toen niet geweten hebben.

* Je komt het Derwent Pencil Museum binnen via een nagebouwde grafietmijn. Ik dacht altijd dat sterven in een grafietmijn een bijzonder gênante manier van sterven zou zijn – je leven riskeren zodat een schooljongen een lul met ballen op een bureau kan krabbelen.